

GÁBORI MIKLÓS:

A késői paleolitikum Magyarországon

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964. 85 l.

A hazai késői paleolitikumnak ezt a régészeti módszereken nyugvó, történelem-tudományi szemléletű összefoglalását, a régészeti leletek részletes leírása nélkül, régóta vártuk. Nagy hiányt pótol, nemcsak a szétkülönült tudományágak szomszédos, érintkező területein, hanem az érdeklődő nagyközönség ismereteinek bővítése és további serkentése céljából is. Hozzátehetjük, hogy célját nagy mértékben elérte, amihez az Akadémiai Kiadót dicsérő szép kiállítás és a jellegzetes illusztrációk előnyösen hozzájárulnak.

A munka a földtörténeti időbeosztás legfiatalabb szakaszának, az ember korának (anthropozóikum) emberi tevékenységi folyamatait, a természeti jelenségekhez való aktív és passzív hatásait (építő- és pusztító megnyilvánulások) tárja elénk, az emberré fejlődés egymásutáni szakaszaiban. Az ősrégészeti (prehisztóriai) korok (kőkör, bronzkor, vaskor) közötti kapcsolatot Szabó József 1883-ban megjelent Geológiai kézikönyvében, korát meghaladó módon, így jellemzi (424. l.): „Az emberi maradványok a geológiát és prehisztóriát egyaránt érdeklik, a két tudomány ezekkel karöltve foglalkozik. Nincsenek ugyan szoros határok ezen korszakok között, sőt ismeretes, hogy ugyanazon időben az ember egy helyen bronzból vegyes kővel, másutt csak tisztán kőből készítette eszközeit; egészben véve azonban mégis kronológiai és stratigráfiai sorrendet fejez ki.” Tárgyalja is az emberi eszközöket az akkori megmunkáltsági alak szerinti leírással. Azóta, a tudományágakra szétkülönüléssel, az emberi tevékenységet a földtörténeti tárgyalásban nem részletezzük, de tudatos földtani tényezőként nyilvántartjuk, s a pleisztocén — holocén életföldtani és éghajlati változásainak fölismerésében, időrendi részletezésre alkalmas fölhasonlíthatjuk. Nem a különböző rétegekből kiszabandított leletek önmagukban való vizsgálatával, hanem a bezáró

közetrétegek keletkezési viszonyainak üledékföldtani együttesében, a lelethelyek földrajzi tájainak megállapításával, s különösen a leletek anyagának kőzetjellegei szerint, keletkezési, származási helyének (helybeli vagy távolabbi) eredetének tisztázásával. Ebben az ősrégészetben is érvényesített földtani vizsgálat-együttesben, barlangi és szabadtéri leletekre vonatkozóan, a külföldet megelőzően és messze meghaladóan is, hazai kutatásaink előljárnak. Kadić O., Vértess L., Kriván P. és mások munkájában igen jelentős új eredményeink vannak. A földtani vizsgálati módszerek alkalmazásának szükségességét Gábori tanulmánya is hangoztatja.

Ebben a gondolatkörben, visszatérve a tanulmány ismertetésére, az együttműködés megkönnyítésére néhány észrevételünk volna. Kíváncsinos lenne a nevezékten egyeztetése, s különösen az ősrégészeti megjelölések magyarítása, illetve a magyar nyelvi gondolkodáshoz idomítása. Írásban és szóban sokszor fölvetettük a „korai” és „késői” megjelölés tartalmi és nyelvhelyességi kérdését. Érzékelésünk szerint nem fejezi ki eléggé az egyes kultúrfokozatok egymásrakövetkezési viszonyát sem területileg, még kevésbé függőleges sorrendben. Egy-egy lelőhely kulturális fejlettségi fokát időre vonatkoztatva adja ugyan meg, de a lelőhelyek összehasonlításában az azonosítható kultúrfok nem jelent föltétlen időbeli egyezőséget is. Ősrégészeti kutatásaink mai fejlettségi fokán, a kutatási módok, eszközök és lehetőségek egyre nagyobbodó méreteiben, az abszolút időszámítás tökéletesedésével, egy-egy lelőhely években meghatározható kora, a megfelelő kultúrfok korai vagy késői megjelenését adott helyen jelzi. De nem jelenti az egymástól távolies lelőhelyek azonos kultúrleleteinek egykorú voltát, rétegtani szintjét. Földtani tekintetben csak azoknak azonos életkörülményeit, biofaciését. Földtörténeti korhatározásunkban az élő-

lények elterjedését figyelembe vevő egyidejűség (homochron) és hasonlóidejűség (homotax) ismert kérdése ez. Gábori M. tanulmánya számol ezzel a kérdéssel, s az ősember vándorlására vonatkozó érdekes következtetésekre jut.

Nevezéktani vonatkozásban rétegtani nevezéktanunkkal való egyeztetéssel, az új (neos) és ó (palaios) s azon belül alsó — középső — felső megjelölés lehetne általánosítható. Egy-egy olyan jól tanulmányozott klasszikus ősrégészeti lelőhely alapján, ahol több különböző kultúrfokú lelet egy szelvényben található. A magyar szakkifejezések szükségét pedig Szabó

József nyomán, minden tudományszakra vonatkozólag valljuk — nem nyelvújítás-beli túlzásokkal, csak magyar szaknyelvünk fejlesztése érdekében. Tudományos szakirodalmunk néha egyoldalúan nemzetköziségre való törekvésében megnyugtatónak látjuk a „Régészeti tanulmányok” magyar nyelven való kiadását. Nem hiba, de hiányoljuk a jellegzetes köeszköz rajzok típusának, esetleg anyagának pontos megjelölését, a nem szakember okulása céljából. A VIII. tábla 2. fénykép ábráiból nem tűnik ki azok csontanyaga. S a méretek mindenütt hiányoznak.

VADÁSZ ELEMÉR

HORVÁTH ZOLTÁN:

Teleki László 1810—1861. I—II.

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964. 502., 374. l.

Történetünknek az a kereken négy évtizede, amelyik magába foglalja a reformkor, az 1848—49-es forradalom és szabadságharc, majd az abszolutizmus és a ki-egyezés történetét, vagyis lényegében a modern, polgári Magyarország megszületését, — történetünknek ez a szakasza — mint a nagy történeti korszakváltások idején általában — nem szűkölködik a bonyolult alkati személyiségekben, akik saját személyükben koncentrálik a korszak szinte minden ellentmondását, vagy ellentmondásnak tűnő jelenségét. Ragyogó egyéniségek, hatalmas politikai, irodalmi stb. tehetséggel megáldott férfiak arcképei alkotják az 1820—1860-as évek magyar történetének tablóját. Ezen a tablón az egyik kétségtelenül Teleki László portréja. Az ő személyisége az egyik legbonyolultabb, s Széchenyié mellett a legtragikusabb. Hogyan lett az előkelő arisztokratából, grófból az ellenzéki mozgalmakban való részvételre kersztül „hegyparti”, „vörös republikánus”, a magyar forradalom párizsi képviselője, majd az emigráció egyik vezetője, akinek a nemzetiségi kérdés megoldásáról kialakított nézetei e korszakban a leghaladóbb elképzelést képviselték? Mindezek — egyebek mellett — olyan kérdések, amelyekre megnyugtató választ még nem adott történetírásunk. Nem adott választ rá, mert így nem is tette fel ezeket a kérdéseket. Teleki László személyiségét az elmúlt 100 év folyamán mind inkább sűrűsödő homály fedte, amelyet a korabeli uralkodó osztályok politikáját igazoló történetírás a háború előtt nem igyekezett megvilágítani, sőt

fokozta a Teleki történeti szerepének megítélése körüli zűrzavart, ha egyáltalában rászánta magát arra, hogy említést tegyen róla (ld. Lengyel Tamás Teleki életrajzát. Bp. 1942). Aligha véletlenül történt így, a nemzetiségi kérdésnek a magyar nemzetállam eszméjével szembeni, azzal ellentétes megoldását indítványozó Teleki alakja nem volt „hálás téma” 1945 előtt.

A felszabadulás után, amikor a régi uralkodó osztályok felszámolásával megszüntek azok a gátló tényezők, azok a politikai érdekek, amelyek addig akadályozták Teleki alakjának méltó fényben történő megvilágítását, a marxista történetírás sokat tett Teleki történeti szerepének tisztázása terén, de csak most, Horváth Zoltán monográfiája révén kerülhetett sor arra, hogy Teleki egész életútját felmérve, történeti egyéniségének teljes vizsgálatán keresztül mondassék ki róla az utókor ítélete. Nem kerülhetett erre megnyugtató módon sor korábban, amikor a marxista történetírás a reformkor, 1848—49, vagy az emigráció történetének taglalásakor érintette Teleki László személyét is, mert az egészről a részt kiszakítva, a fejlődést nem tudták e korszakok kutatói figyelembe venni.

Horváth Zoltán nem először nyúl Teleki László életéhez. 1936-ban Németh Andorral közösen írt róla regényt (Kegyenc Bp. 1936), majd a felszabadulás után drámát szentelt neki (kéziratban). Amikor pedig napvilágot látott az a kötet, amely addig a legrészletesebben foglalta össze Teleki munkáit, egész tevékenységét, a Teleki László Válogatott Művei c. kiadványban